

Kent Merkezinde Park, Sokak ve Meydan Etkileşiminin Psikocoğrafi Morfolojisi: Ankara, İstanbul, İzmir ve Van Örneklerinde Yürüme Ediminin Mekânsal Topolojisi

Yasemin İlkay¹

Özet

Her kentin kendine has bir sosyo-mekânsal karakteri ve buna bağlı olarak her kent merkezinin de kendine has bir ritmi, ruhu ve bunun gündelik hayat içinde duyumsandığı bir yanıyla fiziksel diğer yanıyla psikolojik bir morfolojisi vardır. Psikocoğrafi morfoloji, fiziksel olanla psikolojik olanın kesişiminde, fiziksel çevreyle insan algı ve deneyiminin karşılıklı etkileşimini imler. Bu çerçevede, sokak-park-meydan örüntüsü, kent içinde yürüyen bedenin hareket ve durmaları için bir bağlam oluştururken, psikocoğrafi morfolojinin de altlığını üretir. Bu çalışmanın irdeleneceği ana soru seçilen dört kent merkezinde (İstanbul, Ankara, İzmir, Van) sokak-park ve meydanların karşılıklı etkileşimlerinin morfolojik olarak nasıl farklılaştığı ve kentin ritmiyle birlikte çeşitlenen fiziksel örüntünün psikolojik kurgulara nasıl altlık oluşturduğudur. İstanbul'da Taksim Meydanı-Gezi Parkı ve İstiklal Caddesi, Ankara'da Güvenpark-Atatürk Bulvarı ve Kızılay Meydanı, İzmir'de Kordon boyunca dizilen meydan ve lineer park sistemleri ile Van'da Maraş-Cumhuriyet Caddeleri-(yıkılan) Sanat Parkı-Sanat Sokağı-Feqıye Teyran Parkı ve Beşyol Meydanı gerek tarihsel-politik katmanlarıyla gerekse park-sokak-meydan etkileşiminin farklı mekânsal topolojilerini sunmaları nedeniyle bu bağlamda ilginç birer örnektir. Ritimler, biçimler ve sembolik anlamlar değiştiğinde, merkezin psikocoğrafi morfolojisi ve kentin kamusal etkinliklerine nüfuz eden ruhu da değişecektir. Çalışma kapsamında, farklı çizgisellikleriyle dört omurga mekânsal topoloji yöntemiyle üç alt soru çerçevesinde irdelenecektir. İlk 'psikocoğrafi morfoloji'nin anlamı soruşturulacak; kentsel morfoloji tanımları ve yaklaşımları irdelenerek, mekânsal topoloji analizi ve Lynch'in Kent İmgesi bileşenleri bu çerçeveye eklenerek psikocoğrafi analizler temelinde metodolojik çerçeve tartışması yapılacaktır. İkinci adımda, dört kentte seçilen alanların morfolojik karakterleri fiziksel-simgesel boyutlarıyla tartışılacak; son olarak bu dört bölgedeki park-meydan-sokak ilişkisi yürüme edimine altlık oluşturan rota-odak örüntüsü bağlamında yazarın zihin haritası ve yürüme deneyimine referansla incelenerek psikocoğrafi bağlamı içinde karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırma hem daha kapsamlı bir psikocoğrafi analizin pilot çalışmasını oluşturacak hem de mekânın yeniden üretimindeki gizli siyasa ve tasarım mekanizmalarına da [her bir alan çalışmasının kendi coğrafi ve tarihi süreçleri içinde] ışık tutacaktır. Çalışma kentsel morfoloji alanına psikolojik-politik girdileri ekleyerek, tasarım-kentsel politika alanlarını ilişkilendirmeyi de hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal mekân, Kentsel morfoloji, Mekânsal topoloji, Psikocoğrafya, Yürüme edimi

1. Giriş

Kent merkezleri ticari işlevlerin, kamusal etkinliklerin ve kimi zaman politik eylemlerin yoğunlaştığı, farklı doluluk-boşluk ilişkileriyle sokak dokusunun çeşitlendiği, ulaşım aks ve odaklarının düğümlendiği yerlerdir. Her kentin kendine has bir sosyo-mekânsal karakteri ve buna bağlı olarak her kent merkezinin de kendine has bir ritmi, ruhu ve bunun gündelik hayat içinde duyumsandığı bir yanıyla fiziksel diğer yanıyla psikolojik bir morfolojisi vardır. Ritimler, biçimler ve fiziksel örüntü değiştiğinde merkezin morfolojisi ve kentin kamusal etkinliklerine nüfuz eden ruhu da değişecektir. Kent merkezinin fiziksel-psikolojik morfolojisi kamusal mekân örüntüsüyle çeşitlenebilmektedir. Bu örüntünün kurucu ögesi de 'sokak' ve 'yürüme edimi'dir. Sokakların park

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, yasemin.ilkay@gmail.com

ve meydanlarla etkileşiminin yarattığı farklı mekânsal formlar, kent içinde yürüyen beden hareket ve durmaları için bir bağlam oluştururken, aynı zamanda bu fizikselliğin üzerinden kurulan psikocoğrafi haritanın da altlığını üretir. Bu altlık salt fiziksel yapıdan ibaret değildir; fiziksel olanın psikolojik ve sosyolojik olanla etkileşimiyle, gündelik rutinlerin ve spontane gelişen karnavalesk durumların çakışmasıyla kendi tarihselliği içinde ve mekânsal katmanları ile inşa edilir.

Bu bildirinin tartışmak istediği sorunsal, sokak-park ve meydanın karşılıklı etkileşimlerinin kent merkezinin fiziksel-psikolojik-deneyimsel (psikocoğrafi) morfolojisini nasıl etkilediği ve kentin ruhuyla birlikte çeşitlenen fiziksel örüntünün psikolojik kurgulara ve mekânsal deneyimlere nasıl altlık oluşturduğudur. İstanbul'da Taksim Meydanı-Gezi Parkı ve İstiklal Caddesi, Ankara'da Güvenpark-Atatürk Bulvarı ve Kızılay Meydanı, İzmir'de Kordon boyunca dizilen meydan ve lineer park sistemleri ile Van'da Maraş-Cumhuriyet Caddeleri-(yıkılan) Sanat Parkı ve Sanat Sokağı-Feqiye Teyran Parkı ve Beşyol Meydanı gerek tarihsel-politik katmanlarıyla gerekse park-sokak-meydan etkileşiminin farklı mekânsal topolojilerini sunmaları nedeniyle bu bağlamda ilginç birer örnektir. Bu çalışma kapsamında, başka biçimlerde lineer nitelik taşıyan bu dört omurganın mekânsal topolojisi irdelenecek ve yürüme edimi çerçevesinde sokak-park-meydan etkileşiminin oluşturduğu psikocoğrafi morfolojisi araştırılacaktır.

Kaynağını edebi gelenekten alan psikocoğrafya, 1950'lerde Guy Debord önderliğinde Sitüasyonist (Durumcu) Enternasyonal Hareket'in ortaya attığı bir kavramdır ve çevrenin bireylerin duygu ve davranışlarını nasıl etkilediği sorunsalını odağına alan bir yaklaşım sunar (Sarı, 2013). Sanatsal bir kaygıyla ortaya çıkmış olsa da (Flânéur'den yüz yıl kadar sonra onun izinde beliren) Dérive kavramının imlediği 'sapma' ve direnişle birlikte politik bir içerik kazanmaya başlamıştır (Şahin Yeşil, 2016). Psikocoğrafya kavramının kentteki uygulama yöntemi olan Dérive, gündelik yaşamın koşurmasını ve zorunluluklarını bir kenara bırakarak gerçekleştirilen başıboş gezileri imler ve bu çerçevede kenti anlayıp anlamlandırma noktasında yaratıcı bir yeniden üretme sürecinin kanalını oluşturur. Başıboş geziler, hâkim kentsel anlatıyı aşarak, beklenmedik karşılaşmalar, sezgiler ve yön kaybı aracılığıyla göz ardı edilen mekânın ruhunu ortaya çıkarmayı mümkün kılar. Bu sürecin içinde 'duygusal uyarıcılar', 'geçmişe ilişkin izler' ve 'imgeler' yer alır (Sarı, 2013).

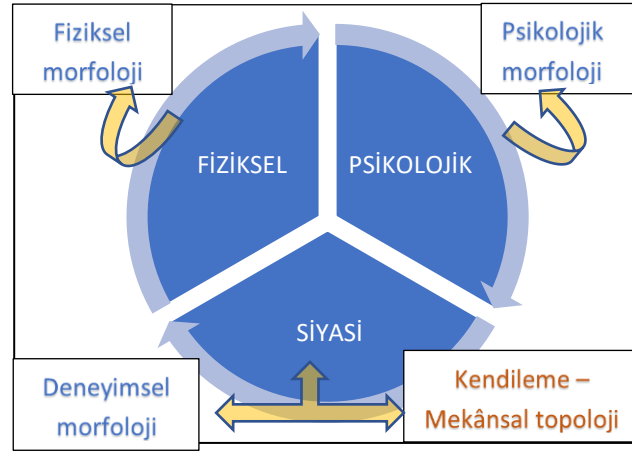
Bu çalışmada mekânsal topoloji analizi ile Ankara, İstanbul, İzmir ve Van örneklerinde kent merkezindeki kamusal mekân örüntüsünün psikocoğrafi morfolojisi ortaya çıkarılacaktır. Buradan hareketle sonraki çalışmalarda ilgili dört omurgada yapılacak 'özenli yürüyüşler' (Kelly, 2020) ve toplanacak zihin haritaları, deneyim haritaları (Yorgancıoğlu & Çolak, 2020) ve anlatılar ile bütünsel bir psikocoğrafi analiz (İlkay, 2022) yapılabilecektir. Bu tür bir inceleme, kentin görünmez katmanlarını ortaya çıkarmanın ilk adımına işaret etmekte ve tepeden inme yöntemlerle hazırlanan plan ve projelerin zamansal-mekânsal bedene [spatial-temporal body (Simonsen, 2005)] dayattığı mekânsal kurguların karşısında beden direnişi, sapmaları ve mekânı yeniden üretimine ilişkin bir alan açarak şehir planlama, kentsel tasarım ve kentsel politika planlaması alanlarına girdi oluşturacaktır.

2. Psikocoğrafi Morfoloji: Kentsel Morfoloji Çerçevesinde Psikocoğrafya, Kent İmgesi ve Mekânsal Topoloji

Kent merkezleri kamusal mekân örüntüsünün ve sokak dokusunun çeşitlendiği; ekonomik, politik ve sosyal katmanların kesişip yoğunlaştığı kentsel bölgelerdir. Bu katmanlarıyla hem planlama etkinliğinin içinde özel önem atfedilen bölgelerdir; hem de gündelik hayatın yeniden üretimi süreçlerinde psikolojik ve toplumsal derin karşılıkları bulunmaktadır. Kent merkezlerindeki kamusal mekân örüntüsünün okunması ve yazılması da bu çerçevede önemli bir analiz alanına işaret etmektedir ki bu alanın birbiriyle ilişkili üç boyutu bulunmaktadır: fiziksel, psikolojik ve siyasi boyutlar. Bildirinin amacı, psikocoğrafi morfoloji kavramını bir geçiş arayüzü olarak tarifleyip, kent merkezlerindeki kamusal mekân örüntüsünü fiziksel, psikolojik ve siyasi boyutlarının ilişkiselliği içinde irdelemektir. Fiziksel boyut kentsel morfoloji kavramında, kentsel tasarım alanında kendine

yer bulurken; psikolojik boyut çevresel psikoloji (Göregenli, 2010) ve davranışsal coğrafyanın (Özgen, 2020) kesişiminde yeni bir alan olarak tariflenebilecek 'psikocoğrafya' kavramında, siyasi boyut ise 'kendileme' (Göregenli, 2010), 'ele geçirme' (Ilkay, 2016) (spatial appropriation) ve 'yere bağlanma' (place attachment) (Seamon, 2013) kavramlarıyla ilişkili olarak kentsel politika planlaması alanında konumlanmaktadır.

Şekil 1 Psikocoğrafi morfoloji analizinin boyutları (Yazar tarafından üretilmiştir)

Psikocoğrafi morfolojiyi Şekil.1'de gösterilen boyutlar bağlamında bileşenlerine ayırdığımızda, üç temel değişkenle karşılaşırız: (1) fiziksel morfoloji, (2) psikolojik morfoloji, (3) deneyimsel morfoloji ve kendileme. Tablo 1'de psikocoğrafi morfoloji olgusunun yazar tarafından nasıl kavramsallaştırıldığını ve yapılan okumalar ve yürütülen şehircilik projesi çalışmaları esnasında ortaya çıkan analiz araçları (alt değişken, gösterge ve ölçekleri çerçevesinde) gösterilmektedir.

Tablo 1 Psikocoğrafi morfolojinin değişken, gösterge ve ölçekleri (teorik okumalar ile Van YYÜ Şehir Planlama Bölümünde, Şehircilik Projesi II dersi uygulamalar ile yazar tarafından kavramsallaştırılmıştır)

KAVRAM	DEĞİŞKEN	ALT-DEĞİŞKEN	GÖSTERGE	ÖLÇEK
Psikocoğrafi Morfoloji	(1) Fiziksel morfoloji ↓ Fiziksel Boyut Yöntem: Gözlem, ölçüm ve niceliksel analizler	Conzen'in Kent Planlama Analizi değişkenleri: Yol-parcel-bina ilişkisi	Yol	* Yol genişliği
				* Yol hiyerarşisindeki konumu
				* Yol uzunluğu
			Parcel	* Parcel büyüklüğü
				* Mülkiyet
	Bina	* Yapılaşma koşulları		
		* TAKS – Parsele oranı		
	(2) Psikolojik morfoloji ↓ Zihinsel Boyut	Mekân sintaksı değişkenleri	Odak	* Odağın büyüklüğü ve yoğunlukla ilişkisi
				* Omurganın varlığı ve niteliği
			Rota	* Rotanın yoğunlukla ilişkisi
Yollar				Okunuyor mu? → Zihin haritasında var mı?
			Kenarlar/Sınırlar	vs.
Bölgeler	Okunmuyor mu? → Zihin haritasında yok mu?			
Odak/Düğüm noktaları				

Yöntem: Zihin haritası, 'özenli yürüyüş', spontan yürüyüşler ve anlatı	Psikocoğrafya kavramının bileşenleri	İşaret öğeleri	
		Rota – odak	Zihin haritası
(3) Deneyimsel morfoloji ↓ Siyasi ve Eylemsel Boyut	Hareket	Dérive / Sapma	'Sapma'nın varlığı/yokluğu: Davetkar mekân-kayıp mekân
		Palimpsest / Nostalji	Hafıza ve anlatı
Yöntem: Mekânsal topoloji analizi, Kendileme odağında deneyim haritası ve anlatı	Durma	Akışkan Mekân	* Çizgisel form
		Doğrusal Mekân	
	Kamusal-özel mekân örüntüsü	Toplayıcı Mekân	* Dairesel / alansal form
		Merkezi Mekân	
	Ulaşılabilirlik ve Eylem özgürlüğü – işlev ilişkisi	Kamusal – Özel geçişleri	Kamusal Mekân
			Yarı-kamusal Mekân
			Yarı-özel Mekân
			Özel Mekân
	Ulaşılabilirlik ve Eylem özgürlüğü – işlev ilişkisi	Park	Doğal çevre vs. yapıli çevre
			Yürünebilirlik
Sokak		Omurga varlığı ve ilişkisi	
		Açıklık – Kapalılık	
Meydan	Meydan	Tanımlı Doluluk – Boşluk	

Bildirinin odaklandığı tema bağlamında önemli görülen alt kavramlar tabloda koyu olarak vurgulanmaktadır.

Bu noktada bir kez daha 'psikocoğrafya' ve 'psikocoğrafi' kavramlarına kentsel-mekânsal örüntü ile ilişkili olarak değinmekte fayda var. Psikocoğrafya, çevrenin ya da daha genelde coğrafyanın insan algı ve davranışlarına ne şekilde etki ettiğine odaklanır (Sarı, 2013; Şahin Yeşil, 2016; Covery, 2011). Kentsel mekânsal örüntü de –bu etkileşim göz önünde bulundurulduğunda– iki uçlu bir haritaya işaret etmektedir: Görünen fiziksel gerçekliğin ürettiği fiziksel harita ya da örüntü ile o gerçekliğin üzerinde, bedenim eylem repertuarı, algısı ve sosyal kolektif oluşumların etkileşimiyle oluşan psikolojik-psikocoğrafik zihinsel harita (İlkay, 2022). Bu hat Lefebvre'in (1991) mekânsal üçlemelerinde ortaya attığı 'algılanan mekân' ile 'kurgulanan mekân'ın arasındaki boşluğa ve çelişkiye de işaret eden bir araştırma kanalı sunmaktadır. Peki ya psikocoğrafi morfoloji ne demektir?

Bu bildirinin de sunulduğu IV. Kentsel Morfoloji Sempozyumu bildiri çağrısında da ifade edildiği gibi, morfoloji biyolojiden alınan bir kavram olarak genel anlamda biçim-bilgisine karşılık gelir. Zamanla biyolojik tıbbi bilimleri aşarak, kent, mimari ve coğrafya gibi konularda da forma dayalı dönüşümleri inceleyen bir alan olarak geliştiği gözlenmiştir. Kentsel morfoloji ise Ünlü'nün (2019: 61) de tanımladığı gibi "kentsel biçim üzerine çalışma" anlamına gelmektedir; kentsel biçimi oluşturan fiziksel değişkenler ise sokak, parsel ve binaların oluşturduğu kentsel örüntüler olarak tariflenmiştir (Ünlü, 2019). Boz ve Kubat (2019) kentsel morfolojiyi "kentim fiziksel ve yapısal formu üzerine katkı sunan bir araştırma alanı" olarak ve morfolojik analizi de "yapılar, sokaklar, yollar, yeşil alanlar gibi kenti oluşturan öğelerin kent ile olan ilişkisini ve kent içi gelişim aşamalarını analiz eden tanımlayıcı bir süreç" olarak tariflemektedirler (Boz ve Kubat, 2019: 119). Ancak kentsel morfoloji salt bu fiziksel öğelerden ve onların dizilişinden ibaret midir? Bu bildiride öne sürülen psikocoğrafi morfoloji kavramı ise –çevresel psikoloji ve davranışsal coğrafya alanlarının kesişiminde, yeni bir araştırma alanı olarak– kentim bütünsel biçimine ilişkin bir sözü olan, yukarıda bahsi geçen ikili harita

varsayımıyla kentsel biçimlerin fiziksel biçimlerden ibaret olmadığını öne süren, çevre-insan ya da mekân-beden ilişkisi bağlamında algı, deneyim ve fiziksellik arasında oluşan kentsel-zihinsel-deneyimsel biçimi araştıran bir alan olarak kentsel morfoloji alanının altında kendine bir yer edinebilir. Bu çerçevede yukarıdaki tabloda da gösterildiği gibi, psikocoğrafi morfolojinin üç alt değişkeni bulunmaktadır: Fiziksel morfoloji, psikolojik morfoloji ve deneyimsel ya da davranışsal morfoloji.

2.1. Fiziksel Morfoloji: Kentsel Morfolojide İki Yöntem

Psikocoğrafi morfoloji kavramının ilk değişkeni olan ‘fiziksel morfoloji’ bu bildiri metninin de omurgasını oluşturan ‘morfoloji’ ve daha da özelde ‘kentsel morfoloji’ kavramının ilk akla gelen karşılığına işaret eder. Alan araştırmamıza ilişkin çalışmalarda, fiziksel boyuta yönelik kentsel morfolojik analiz yöntemlerine baktığımızda, temelde iki yaklaşımın öne çıktığı gözleniyor: Ünlü (2019)’nün ‘tarihsel-coğrafi yaklaşım’ olarak ifade ettiği yaklaşımın kurucusu Conzen’in sokak, yapı adası, parsel ve bina bileşenleriyle öne çıkardığı kent planlama analizi yöntemi (Boz ve Kubat, 2019) ve odak–rota örüntüsü çerçevesinde mekânsal topoloji analizi ile ilişki içinde Hillier’in de çalışmalarında odaklandığı Mekân Dizimi (Space Syntax) yöntemi (Özkan Özbek, 2021; Can, vd., 2013) ya da Ünlü’nün (2019: 63) ifadesiyle biçimlenici (configurational) yaklaşım.

Psikocoğrafi morfolojinin, fiziksel boyutuna işaret eden fiziksel morfoloji değişkeni –Tablo 1’de de gösterildiği üzere– temelde doluluk ve boşluğun birbiriyle nasıl ilişkilendiğine, nasıl bir bütünlük ya da parçalanmışlık yarattığına form açısından ve görece nicel yöntemler kullanarak bakmaktadır. Buradaki ilk yaklaşımda Conzen (1969) kentsel örüntüyü üreten ve mekânsal bütünlüğü sağlayan ‘üç biçim bileşeni’ olarak sokaklara, yapı adalarına, parsel ve bina örüntüsüne odaklanmaktadır (Ünlü, 2019). Ünlü (2019: 63) kentsel bütünlüğü vurgulayarak, bu odağı üç ölçekte genişletmekte ve kentsel bütünlük olgusunu vurgulamaktadır:

- (1) “Üst ölçekte kentsel ulaşım sistemi, açık alanlar, kurumsal ve kamusal kullanımların bir sistem içinde bir araya gelerek kentsel gelişme örüntüsünü oluşturması (...);
- (2) Orta ölçekte sokak ile yapı adalarının birlikte örgütlenerek sokak/yapı adası örüntüsünün oluşturulması, oluşan bu örüntü ile mahallerinin üretilmesi mahallenin morfolojik birimler olarak üst ölçekli kentsel gelişme örüntüsünde yerini alması;
- (3) Alt ölçekte bina ile parsel ilişkisi içinde oluşan bina/sokak örüntüsü ve bu örüntünün sokak/yapı örüntüsü ile bütünleşmesi kentin tutarlı bir bütün olarak gelişmesini ve büyümesini sağlayacaktır.”

Örneğin, Boz ve Kubat (2019) Başkent Ankara’nın İki Simgesel Örnek Morfolojik Analizi başlıklı çalışmalarında, Conzen’in kent planlama analizi yöntemini kullanarak, Kızılay–Atatürk Bulvarı ve Atatürk Orman Çiftliği üzerine bir soruşturma gerçekleştirmişler. Çalışmalarında kentsel formun dönüşüm ve değişimlerini kendi tarihselliği ve sosyal-morfolojik gerçekliği içinde irdeleyen ve planlama kararlarına da değinen bir yaklaşımla hem Türkiye hem de Ankara için kritik öneme sahip iki bellek mekanının morfolojik dönüşümünü izlemişler. Ankara’nın makro ölçekteki kentsel dönüşümünü ve planlama kararlarının bu dönüşüme etkisini de hesaba katarak, tarihi haritalardan faydalanmışlar (Boz ve Kubat, 2019). Ancak ölçek kaybından bahsedilmesine karşın, çalışmanın başlığındaki simgesellik konusu metinde çok karşılık bulamayan önemli bir boyut olarak dikkat çekmektedir. Bir diğer çalışmada Özkan Özbek (2021) mekân dizimi yöntemini kullanarak, Taksim Meydanı ve Beyoğlu bölgesinin morfolojik analizini yapmayı hedeflemiş; sokak izlerinde gözlenen yapısal dönüşümlere ve meydanın tarihsel bağlamdan ne şekilde etkilendiğine odaklanmıştır. Bu

analiz Taksim Meydanının özellikle 1950 sonrası yaşanan tarihsel kırılma noktalarıyla ilişkilendirilmesi anlamında daha güçlü bir örnek sunmaktadır. Can vd. (2013) çalışmalarında Konak Meydanına odaklanarak, yaya modellerinin sentaktik analizlerini gerçekleştirmeyi hedeflemişler; yaptıkları aksiyel analizi gündelik pratiklerin gözlenmesi ve arşiv araştırmasıyla ilişkilendirmişler. Bu anlamda çalışmamızda da Conzen'in parsel–sokak–bina ilişkisini irdelediği yaklaşımı bir altlık oluştursa da mekân dizimi yöntemi (mekânsal topoloji analiziyle ilişki içinde) çerçevemize daha yakın gelmektedir.

Ünlü (2019) kentin parça-bütün ilişkisi göz önünde bulundurularak ve kendi bütünlüğü içinde kavranıp kurgulanmasının nitelikli mekân yaratmadaki kritik önemini vurguluyor ki bu argüman bildirimiz açısından da önem taşımaktadır. Ünlü (2019) kentsel morfolojinin araştırma nesnesinin de 'kentsel örüntü' olduğunu ifade ediyor. Araştırma sorumuz tam da bu noktada kent merkezlerindeki kamusal mekân örgüsünün meydan–park–sokak örüntüsünün nasıl ilişkilendiği ve bu ilişkinin algı ve deneyime nasıl altlık oluşturduğu noktasına odaklandığından, 'bütünlük' konusu fiziksel morfoloji çerçevesinde analiz edilecek öncelikli konulardan biridir.

2.2. Psikolojik Morfoloji: Lynch'in Kent İmgesi ve Psikocoğrafya

Psikocoğrafi morfoloji kavramının ikinci kavramsal boyutuna odaklandığımızda davranışsal coğrafya ile çevresel psikoloji kesişiminde yer alan psikocoğrafya kavramıyla karşılaşmaktayız. Özgen (2020:1) davranışsal coğrafyanın temel kavramlarını tanıttığı metninde, 21. yüzyılda coğrafyanın kapsamının nasıl genişlediğini; mekân ve yer kavramları odağında özellikle 'bilişsel' ve 'duygu-duyuşsal' boyutlarla nasıl derinlik kazandığına değiniyor. 1960'larda da coğrafyacıların dikkatlerini 'öznel çevre'ye [bireylerin algıladıkları biçimiyle çevre] yönelterek, insan-çevre ilişkisini daha iyi anlamayı umduklarını da ekliyor (Özgen, 2020). Bu kırılmaya paralel olarak, teorik öncülleri 1950'lere gitse de 'çevre psikolojisi' kavramı da ilk kez 1964'te bir konferansta Ittelson tarafından kullanılmıştır; bu şekilde sosyal psikolojinin bir alt alanı olarak gelişmiştir (Göregenli, 2010). İnsanların algı ve deneyimlerinden faydalanarak, insan-mekân ilişkisini kavrama çerçevesinde ortaya çıkan bir alan olarak davranışsal coğrafyanın konusu da çevrenin nasıl algılandığı ve bu algılar doğrultusunda davranışlarımızın nasıl şekillendiğidir (Özgen, 2020).

Psikolojik morfoloji kavramı bu analizdeki 'algı' değişkeni üzerinden şekillenmektedir. Davranışsal coğrafyanın temel kavramlarından da biri olan algı, "duyu organları vasıtasıyla beyne ulaşan verilerin belirli bir bağlam üzerinden organize olması, yorumlanması ve anlam kazanma süreci olarak" tanımlanır (Özgen, 2020: 9). Bunun anlamı daha çok temas ettiğimiz gerçekliğe ilişkin anlamlandırma sürecimiz gerçek-fiziksel dünyanın bireysel yorumlarına dönüşür ve içinde var olduğumuz bağlamdan da alınan bir çerçeveye yorumlanır. Lefebvre'in (1990) algılanan / anlamlandırılan mekân (perceived space) tanımına denk gelen bu kavram, insan-çevre ilişkisini analizinin önemli veçhelerinden birini oluşturur. Bilişsel harita ve haritalama bu çözümlemenin odağında yer almakta; özellikle davranışsal coğrafyanın da kavramlarından biri olan 'imaj'a işaret etmektedir (Özgen, 2020); bu tür çözümlerinin en erken örneklerinden biri olarak da Lynch'in (2010 [1960]) Kent İmgesi analizi akla gelmektedir. Çalışmasında Lynch (2010) kent imgesinin bileşenlerini beşe ayırmaktadır: yollar, sınırlar, bölgeler, işaret öğeleri ve odaklar. Bu beş öge insan zihninde nasıl yer bulmakta, nasıl temsil edilmektedir? Kentsel mekânın okunaklılığı burada en önemli tartışma noktalarından biridir, zira Lynch de kendi bütünlüğü içinde okunabilir, algılanabilir mekanların değerli olduğunu vurgulamıştır.

İnsan zihni kent mekanını nasıl okur, nasıl yazar? Psikolojik morfoloji kavramının ikinci bir alt damarı da 'psikocoğrafya' alanıdır. 1950'lerde Sitüasyonist (Durumcu) Enternasyonal Hareket'in

Guy Debord (1955) öncülüğünde ortaya attığı psikocoğrafya kavramı zamanla sanatsal odağından sıyrılıp, politik bir içerik kazanmıştır. Sapma ve sapan anlamına gelen 'dérive' kavramı da kentsel gündelik hayatı dönüştürecek politik bir araç olarak bu çerçeveye eklenmiştir (İlkay, 2021). Sarı'nın (2013: xv) tarifiyle dérive, "bireylerin gündelik yaşantılarına dair her şeyi bir kenara bırakarak, kentsel alanda gerçekleştirdikleri başıboş geziler"dir. Bu aynı zamanda psikocoğrafyanın kentteki uygulama alanı ve yöntemidir de bu şekilde zihinsel haritalamaya ek olarak ortaya çıkarılacak sapmalar, kentsel pratikle zihinsel örüntüleri görüp analiz edebileceğimiz bir araştırma yöntemine işaret eder (İlkay, 2021). Bu zinciri tamamlayacak olan son halka ise, odak ve rotaların ve kendileme/ele geçirme modlarının ortaya konacağı bir mekânsal topoloji analizi olacaktır.

2.3. Deneyimsel Morfoloji: Davranışsal Coğrafya ve Mekânsal Topoloji Analizi

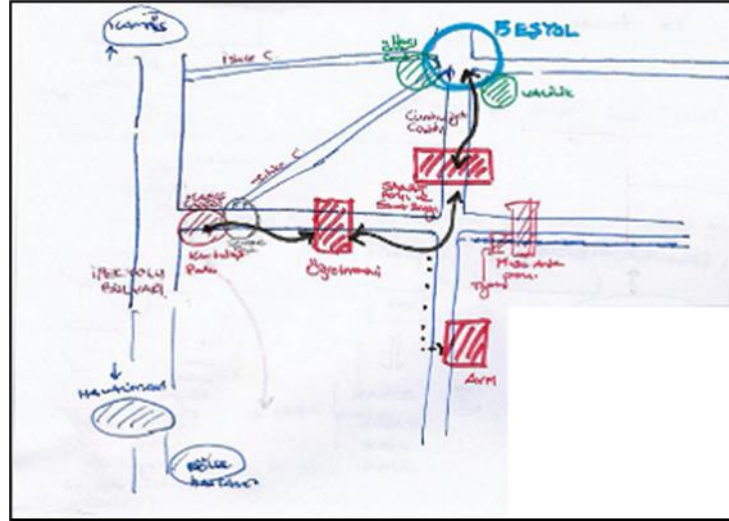
Deneyimsel morfoloji, davranışsal coğrafyayla mekânsal topolojinin kesişiminde bir sentez alanı olarak ortaya çıkmakta, psikocoğrafi morfoloji kavramının deneyimsel ve siyasi boyutuna karşılık gelmektedir. Fiziksel olanla psikolojik olanın kent mekânında form ve edim olarak görünür olduğu bir sorgulama alanına da işaret eder. Mekânın algılanıp anlamlandırılmasının ardından beden mekânda algısının rehberliğinde eylem içine girer –Lefebvre'in (1960 [1990]) mekânsal pratik (spatial practice) olarak da tariflediği kavrama karşılık gelecek şekilde– beden, mekân içinde edimleriyle mekânın alt bölgelerini ya da noktalarını işaretleyerek, önce o yerlere bağlanmaya (place attachment – bkz. Seamon, 2013) sonra da belli alt davranış ortamlarını [kavram için bkz. Göregenli, 2011] sahiplenmeye (kendileme), hatta ele geçirmeye başlar [spatial appropriation – bkz. İlkay, 2016].

Ele geçirmenin üç bileşeninden ilki insan bedeninin en temel edimi **hareket-durma ikiliği**dir. Bu edimler mekânda hareketi yönlendiren akışkan-doğrusal mekanlar ve bunların imlediği çizgisel form ile toplayıcı-merkezi mekanlar ile bunların imlediği dairesel formlardır. Temelde meydanlar dairesel forma, sokaklar çizgisel forma ve parklar her ikisine birden derece farkıyla sahiptir denilebilir. İkinci bileşen **kamusal-özel mekân hiyerarşisi**dir. Burada da gerek algı gerekse deneyim açısından tercih edilen mekânın kamusalda yarı kamusal, yarı kamusalda yazı özel ve oradan da özel mekâna geçişleri iyi okutabilmesidir. Bu zihni ve bedeni mekânsal deneyime hazırlayan ve zihinsel-deneyimsel kurguyu oluşturan en önemli altlık bileşenlerindedir. Son bileşense park, sokak ve meydanların kendi kentsel doğaları gereği mümkün kıldıkları **eylem özgürlüğü ve tanımladıkları işlev ilişkisi**dir. Parkların doğal çevre-yapılı çevre ikiliğinde tanımladıkları eylem özgürlüğü, sokakların yürünebilirlik değerleri ile ana yaya sirkülasyonu ve omurgasıyla kurdukları doğal ilişkisellik ve meydanların da açıklık-kapalılık ve tanımlı doluluk-boşluk ilişkileri burada bu bileşene dair analiz ölçekleri sunmaktadır [Bknz. Tablo 1]. Bu çerçevenin mekânsal topoloji analizi çerçevesinde irdelenmesi, deneyimsel morfolojiye ilişkin bilgi üretmemizi sağlayacaktır. Peki mekânsal topoloji ne demektir? Bu bağlamda nasıl kullanılabilir?

Kökü dilbilim ve matematikten gelen, mekânsal topoloji (ya da mekân sintaksı) grafik teorisi ile ilişkilendirilebilir ve genellikle yaya hareketleri örüntüsüne odaklanır. Tepe noktası ya da odaklardan [vertices (nodes)] ve kenarlar ya da rotalardan [edges (arc)] oluşan bu grafik, hareketi ve hareketin bağlamını oluşturan ilişkileri gösterir. Buna topoloji denir (Ratti, 2004). Jiang ve Omer (2007) birbiriyle çakışan iki harita katmanından söz ederler; bağlamsal katman köşelerden, birincil katmansa çizgilerden/rotalardan oluşur. Bu iki katman üst üste çakışarak çizgisel kompleksi ortaya çıkarır. Kentte Bedenin Oluşturduğu Ev başlıklı bildiri metni de (2011) mekânsal topoloji yaklaşımıyla, 'hareket' (movement) ve 'eylem' (action) çerçevesinde İstanbul'daki gündelik hayat içindeki mekânlara bakmakta; bir kişinin haftalık rota ilişkilerini inceleyerek, bulunulan mekânları 'noktalar', rotaları ise 'çizgiler' ile temsil etmektedir. Ayrıca 'köprü' (ör: vapur iskeleleri) ve 'istasyon'

mekân (Taşkişla, ev ya da herhangi bir kafe) kavramlarını da ortaya atmaktadır. Daha önce Van kent merkezindeki iki temel aksa odaklanarak, bu tür bir topoloji analizi çerçevesinde mekânsal canlılığın bileşenlerini irdelediğimiz çalışmamızda (İlkay, 2018) temel eylem özgürlüğünün ve mekânsal formun 'çizgisel' olduğunu ve belli noktalarda duraklamaların yoğunlaştığı gözlenmiş, belli odaklar saptanmıştır. Bu çalışmada Şekil 2'deki ilk zihin haritası da ortaya çıkmıştır.

Şekil 2 Flâneur/Flâneuse gözüyle Van kent merkezine ilişkin yazarın ilk zihin haritası, 2017 (İlkay, 2018)

Bu bağlamda sentez yapılacak olursa, psikolojik ve deneyimsel morfolojinin göstergelerini çakıştırarak Tablo 2'deki gibi bir çerçeve içine yerleştirerek analiz altlığı oluşturulabilir ve her bir örnekte bu çakıştırma elde edilen zihin haritaları bağlamında değerlendirilebilir.

Tablo 2 Kent imgesi–mekânsal topoloji analizi çakıştırması (yazar tarafından kavramsallaştırılmıştır)

	MEKANSAL TOPOLOJİ	ODAK	ROTA
KENT İMGESİ			
YOLLAR		Yol üzerindeki odaklar vs. yolun bir odak olması	Omurganın varlığı; yol izleri ve sapmalar
SINIRLAR		Odağın sınırla ilişkisi	Rotanın sınırla ilişkisi
ODAKLAR		Odağın fiziksel-algısal niteliği	Rotanın odaklarla ilişkisi; odaklar rotaları nasıl yönlendiriyor
İŞARET ÖĞELERİ		İşaret öğeleri odağın etkisini derinleştiriyor mu	İşaret öğeleri rotaları nasıl şekillendiriyor
BÖLGELER		Odak örüntüsü bölgelerin neresinde	Rota bölgelerle nasıl ilişkililiyor

3. Ankara, İstanbul, İzmir, Van Örneklerinde Kent Merkezinde Sokak-Park-Meydan'ın Mekânsal Topolojisi

Bildirinin temel problemi, seçilen kentlerde sokak-park ve meydanların nasıl bir örüntü oluşturduğu, özellikle sokağın park ve meydanla nasıl etkileştiğidir.

Şekil 3 Ankara, Kızılay Meydanı, Güvenpark ve Atatürk Bulvarı Google Earth haritası, 2023

Ankara örneğinde, ana yol aksı olarak Atatürk Bulvarı Lörcher ve Jansen planlarıyla kurgulanmış tarihi-politik bir bulvar (Şekil 3); İstanbul örneğinde, İstiklal Caddesi içinden tramvay (ve zaman zaman taşıt) geçen bir yaya caddesi (Şekil 4); İzmir örneğinde, Kordon boyunca uzanan ana yaya aksı yayalaştırılmış promenat (Şekil 5) ve Van örneğinde de seçilen merkez aksı Maraş ve Cumhuriyet Caddeleri ana cadde –ana taşıt ve toplu taşıma güzergahıdır (Şekil 6).

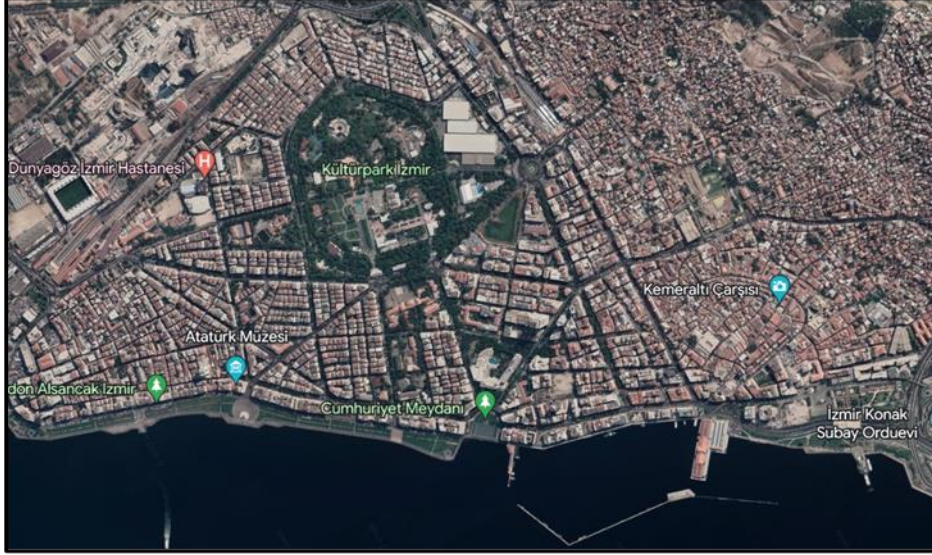
Şekil 4 İstanbul, Taksim Meydanı, Gezi Parkı ve İstiklal Caddesi Google Earth haritası, 2023

Kızılay Meydanı, Atatürk ile Ziya Gökalp Bulvarlarının kesişiminde bir kavşak görünümündedir; Sıhhiye-Tunalı arasındaki yürüyüş mesafesi 1400 metre, Gençlik Parkı-Kuğulu Park arasındaki rota 3750 metre kadardır. Taksim Meydanı politik anlamını da gösteren simgeleşmiş bir işaret ögesiyle etrafından yol geçen bir meydan olup, Gezi Parkı'ndan başlanarak İstiklal Caddesi boyunca gidilen rota 1400-1600 metredir. İzmir Konak Meydanı Atatürk Parkı ile sahildeki meydan sisteminin önemli alt bileşenlerinden biri olarak hem denize hem de Kemeraltı'na açılan bir açık kentsel mekân

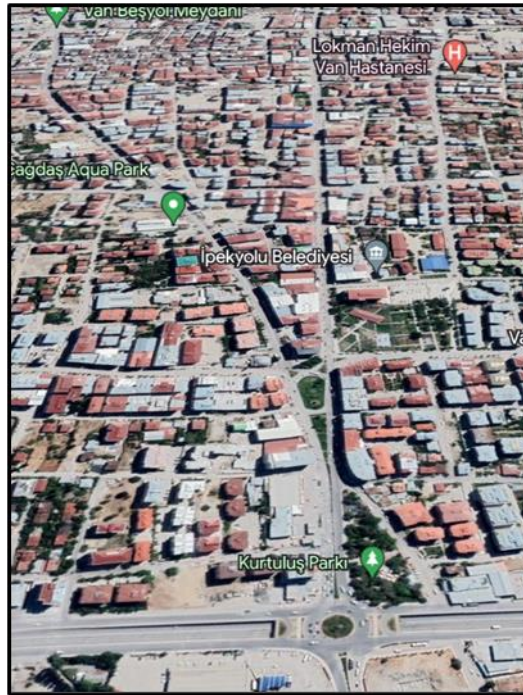

niteliğinde, kilit konumdadır. Konak Meydanı Saat Kulesi, Atatürk Meydanı ile başlayan ve Cumhuriyet Meydanı'na uğranarak sonrasında Kordon Alsancak'a kadar gidilen rota 2900-3000 metre civarındadır.

Şekil 5 İzmir, Konak Meydanı, Kordon ve Park Sistemi Google Earth haritası, 2023

Van Beşyol Meydanı ise beş yolun kesiştiği bir kavşak görünümünde olup, çevresindeki valilik binası ve Hz. Ömer Camii ile önündeki boşlukla bir miktar kentsel meydan niteliğine kavuşmakta; ortasındaki İnci Kefali heykeli ile kent imgesine işaret etse de yayaaların heykelle etkileşmesi mümkün olmamaktadır. Kurtuluş Parkı'ndan başlayıp meydanda biten rota 2400 metredir.

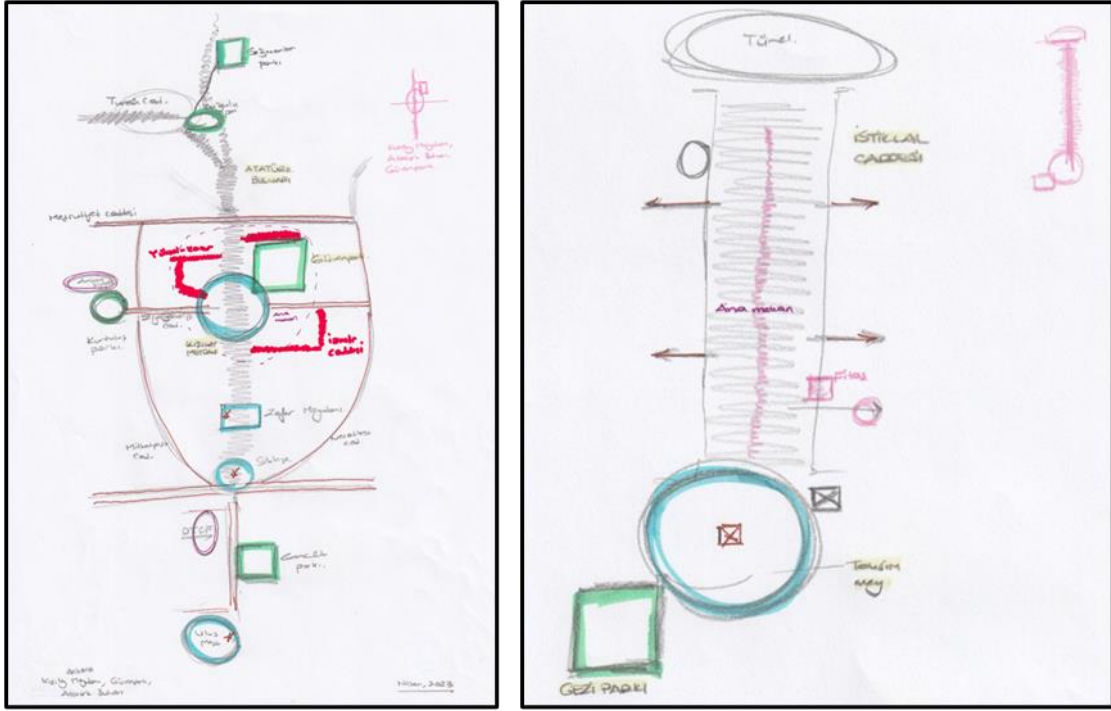

Şekil 6 Van, Maraş Caddesi, Beşyol Meydanı ve Park Sistemi Google Earth haritası, 2023

Ankara örneğindeki Güvenpark ve İstanbul örneğindeki Gezi Parkı kritik politik değere ve simgeselliğe sahip mekanlardır ve yazar yüksek lisans çalışmasını Ankara örneği üzerine yapmıştır

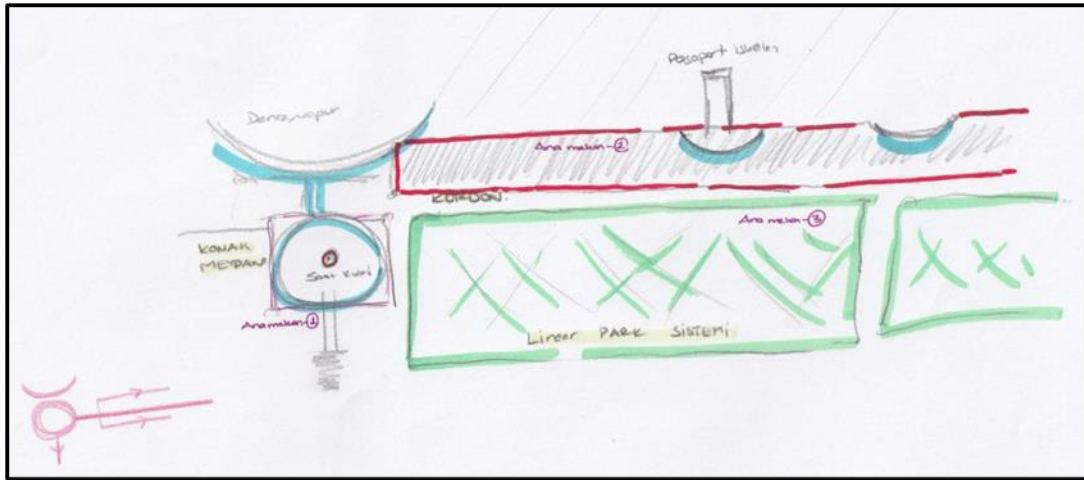

(İlkay, 2007). İzmir örneğinde kordondaki yürüme deneyimi yapı adalarıyla deniz arasında yerleştirilmiş lineer park sistemiyle desteklenmiş, hareket durma ikileminde yayalara kentsel deneyim zenginliği sunmaktadır. Van'da ise bunun aksine, bir taşıt yolu üzerindeki kaldırımlar kent merkezindeki ana yaya aksını oluştururken, yol üzerindeki parklar bir yeşil alan sistemi şeklinde tasarlanmamış olsa da kentsel gündelik hayatın canlılığı ve akışı içinde ufak soluklanma alanları olmaktadır.

Şekil 7 Solda: Ankara Kızılay zihin haritası, Nisan 2023. Sağda: İstanbul Taksim zihin haritası, Nisan 2023

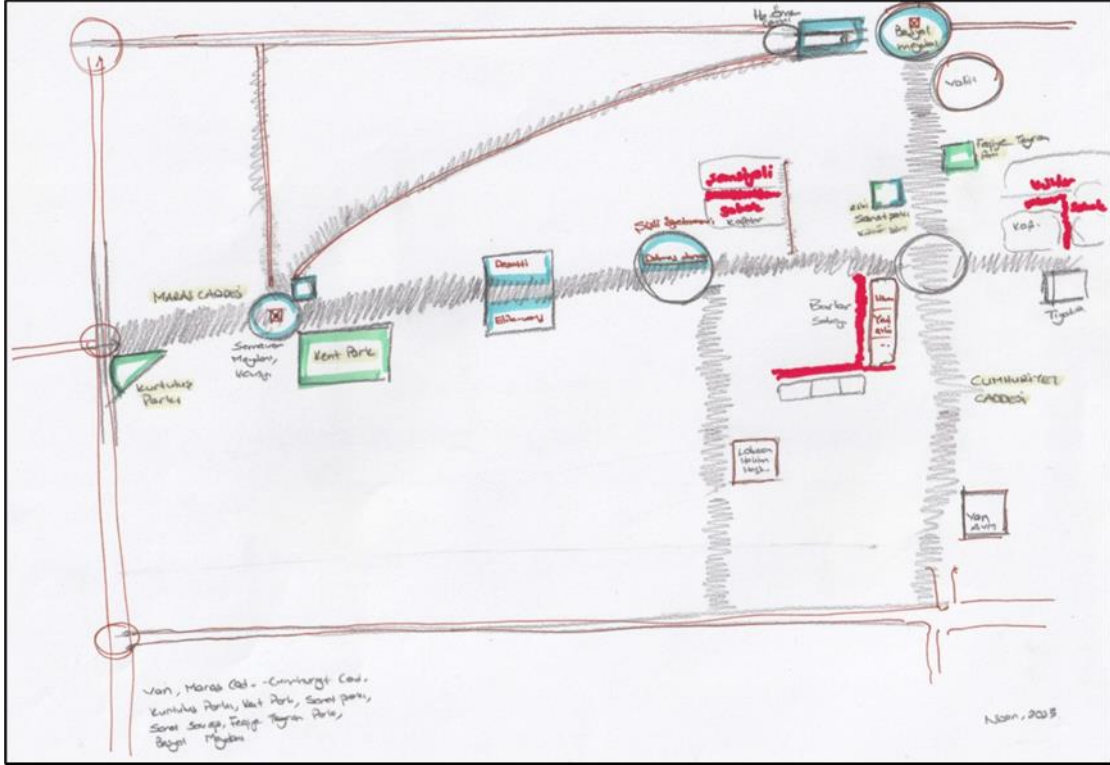
Dört farklı kentle kurulan farklı ilişkiler ve kentlerde geçirilen zamanın uzunluğu ve niteliği zihin haritalarını etkilemiş; Ankara ve Van zihin haritalarının görece en kapsamlı ve ayrıntılı olduğu, İstanbul zihin haritasının ise en basit harita olduğu görülmektedir (Şekil 7 ve 9).

Şekil 8 İzmir Konak-Kordon zihin haritası, Nisan 2023

İzmir haritasında dikkati çeken, lineer park sisteminin gerçekte meydanın hemen bitişiinde başlamamasına karşın, algıda o şekilde kodlandığıdır (Şekil 8). İzmir, yazarın 2004 yılında planlama stüdyosu dahilinde öğrenci olarak çalıştığı kenttir ve 2012-2014 yılları arasında sıklıkla hafta sonları ziyaret ettiği bir kenttir. Orada 'yaşayan/ev sahibi' değil, bir turist olarak bulunmuştur. Haritada üç farklı ana mekânın ortaya çıktığı gözlenmiştir. Van'da ise daha önce yaptığı çalışmalar neticesinde farklı bölgeler ortaya çıkmakta, ancak fiziksel gerçekliğe bakıldığında morfolojik olarak bu farklılaşmanın çok da net olmadığı gözlenebilmektedir.

Şekil 9 Van Maraş-Cumhuriyet Caddeleri zihin haritası, Nisan 2023

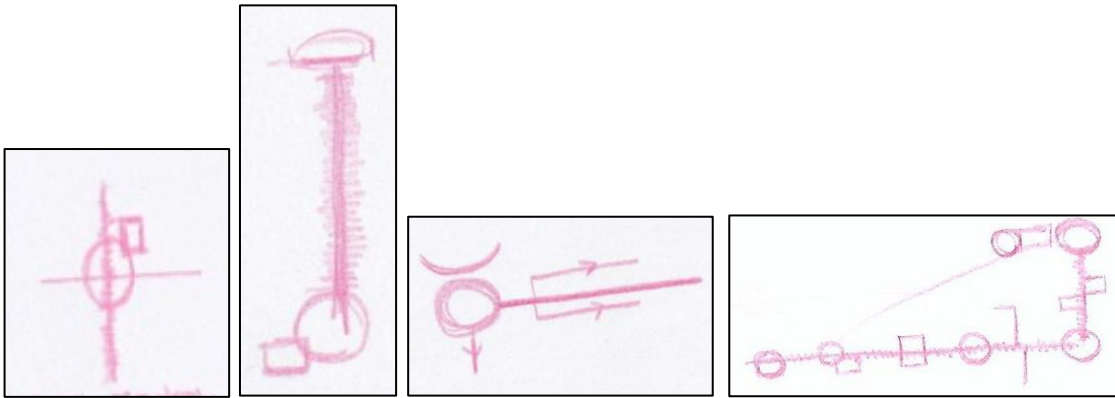
Zihin haritalarının mevcut fiziksel örüntü üzerinden söylediklerine odaklanacak olursak, ilkin fiziksel morfoloji çerçevesinde rota-odak örüntüsü 'bütünlük' ve bunun zihindeki karşılığı bağlamında değerlendirildiğinde, Kızılay Meydanı-Atatürk Bulvarı ve Güvenpark'ın bulvar sürekliliği, meydanın ve parkın ana aksa referansla konumlandırılışı anlamında en net kurguya sahip mekanlardan biri olduğu düşünülebilir; bu, kuşkusuz Lörcher ve Jansen planlarının silinmiş kurgu izlerinden de kaynaklanmaktadır. İzmir Konak Meydanı örneğinde de gerek uydu görüntüsü gerekse zihin haritasında yeşil alan ve meydan sistemi kordonla oldukça organik ve okunabilir bir bütünlük içinde ilişkilendirilmiştir. İstanbul örneğinde fiziksel gerçeklik ile zihinsel gerçekliğin uyummadığı zihin haritası çizilip Google Earth haritası incelendiği sırada fark edilmiştir. Van YYÜ Şehir Planlama bölümü 1.sınıf Şehircilik Projesi stüdyosu sırasında (2022-23 bahar döneminde) öğrencilerle yapılan tartışmalarda da İstiklal Caddesi'nin meydan ve Gezi Parkına görece bir ana mekân olarak daha çok ortaya çıktığı, zihin haritasında da aslında o kadar geniş olmadığı halde bütünlüğü sağlayan ögenin de İstiklal caddesi olduğu görülmektedir. Sapmalara da imkân veren bu mekânsal aks gerek kolektif hafızada gerekse bireysel hafızada önemli yer tutabilmektedir. Van örneğinde bir sistem olmadığı halde, bütünlüğü yine taşıt caddesi üzerindeki rota sağlamaktadır. Ve daha önceki çalışmalarda da (İlkay, 2018; İlkay, 2020) ortaya konduğu üzere, bu bölge sürekli çizgisel bir hareket ve yoğun bir akışı desteklemektedir ki bu da yürünebilirliği aslında negatif etkilemektedir.

4. Değerlendirme ve Sonuçlar

Ticari işlevler, kamusal etkinlikler ve kimi zaman politik eylemlerle zenginleşip yoğunlaşan kent merkezleri bu derinliklerini doluluk-boşluk ilişkileri ve mekânsal kurguları farklılaşan sokak-park-meydan örüntülerine borçludur. Yolların, sınırların, düğüm noktalarının, bölge ve işaret öğelerinin farklı dizilişleri ve bu kent imgesi öğelerinin odak-rota örgüleriyle etkileşimi hem deneyimsel hem de zihinsel olarak insan bedeninde farklı karşılıklar bulur ve mekânın fiziksel organizasyonundan etkilenirken, dönüp onu etkileme potansiyeline de kavuşur. Sokak dokusu çeşitliliği ve ulaşım düğümlerinin farklılaşması ile kent merkezleri kendine has bir ritim ve ruh ile kentten kente değişen sosyo-mekânsal karakteri de biçimlendirir. Bu karakterin kabaca üç boyutu olduğu söylenebilir; fiziksel karakter, psikolojik karakter ve edimsel/deneyimsel karakter. Bu anlamda ritimler, biçimler, anlamlar ve fiziksel örüntü değiştikçe merkezin morfolojisi ve kentin kamusal etkinliklerine nüfuz eden ruhu da değişecektir. Gündelik hayat içinde her kentin ve kent merkezinin kendine özgü psikocoğrafi bir morfolojisi vardır ki kamusal mekân örüntüsüyle çeşitlenebilmektedir. Bu örüntünün kurucu öğesi de 'sokak' ve 'yürüme edimi'dir. Şekil 10'da bildiride irdelenen dört kent merkezinin yazarın zihin haritaları bağlamında gözlenen mekânsal topoloji analizlerinin biçimleri görülmektedir.

Şekil 10 Ankara, İstanbul, İzmir ve Van örnekleri mekânsal topoloji analizi, Nisan 2023

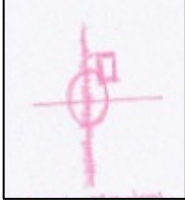

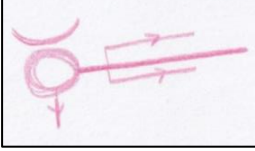
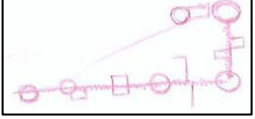
Sokakların park ve meydanlarla etkileşiminin yarattığı farklı mekânsal formlar, kent içinde yürüyen beden hareket ve durmaları için bir bağlam oluştururken, aynı zamanda bu fiziksellik üzerinden kurulan psikocoğrafi haritanın da altlığını üretir. Bu altlık aşağıdaki kategorilerle çeşitlenmekte ve Tablo 3'te bu boyutlar da göz önünde bulundurularak seçilen 4 kent merkezinin psikocoğrafi morfolojisi tartışılmaktadır.

- ⊕ Çizgisellik-alansallık-noktasallık
- ⊕ Kapalılık – açıklık (tanımlılık)
- ⊕ Kamusal mekân – özel mekân hiyerarşisi
- ⊕ Doluluk – boşluk
- ⊕ Mekân niteliği

Tablo 3 Dört kent merkezinin psikocoğrafi morfolojisi

	1- Ankara	2- İstanbul	3- İzmir	4- Van
Park-meydan-sokak örüntüsünün mekânsal topolojisi				
1. Fiziksel bütünlük	Atatürk Bulvarı fiziksel bütünlüğün kurucu ögesi, meydanı ve parkı taşıyan mekânsal bileşen	Birbirinden ayrık ve peş peşe tasarıldığı gözlenen meydan ve parkın ardından İstiklal Caddesinin ana mekân olarak öne çıkışı	Kordonun meydan sistemi ve yeşil alanlarıyla daha bütünsel bir fiziksel örüntü taşınması, Konak Meydanı ve önündeki parkın bu bütünlükten ayrı kendi içinde bir bütünlüğünün olması	Maraş Caddesi ve Cumhuriyet caddelerinde sürekliliğin bir bütünlük oluşturması ancak birbirini peş peşe takip etse de mekânsal bir kurgudan uzak meydan ve parçacıl parkların varlığı
2. Psikolojik bütünlük ve algılanabilirlik	Meydan bir kavşak ve düğüm noktası olarak algılanmakta, psikolojik bütünlüğü de yine Atatürk Bulvarı sağlamakta. Güvenpark bir yardımcı mekân olarak geçiş ögesi olarak algılanmaktadır.	İstiklal Caddesinin zihin haritasındaki yeri çok önem çıkmakta; meydan bir geçiş bölgesi ve park da ikincil öneme sahip birer mekân olarak algılanmaktadır.	Kordon ve Saat Kulesinin olduğu meydan ve park kent imgesine de işaret eden bir algısal bütünlük sunmakta, ancak iki-üç ana mekân olarak birbirleriyle yarışacak denli öne çıkmaktadır.	Çizgisel bir algı ve sürekli hızla hareket edilmesi gerektiği yönündeki mekânsal baskı psikolojik bütünlüğü oluşturan ana öğelerdir. Parklar net bir şekilde algıda ortaya çıkmamaktadır. Hızlıca hareket ederek varılacak noktayı hedefleyen bir deneyim sunmaktadır. Okunabilirliği zayıf bir rota.
3. Deneyimsel bütünlük ve sapma olanağı	Meydan niteliğini kaybetmiş olsa da park bir duraklama alanı sunmakta ve bulvar üzerinde içeriye giren yaya caddeleri ve kesişimdeki bulvar birer sapma olanağı sunmaktadır.	Parkurun girişinde park duraklama deneyimi sunmakta; ancak sapmalar ve deneyim çeşitliliği İstiklal Caddesi boyunca yer alan ara sokaklarda karşılık bulmaktadır.	Duraklama ve yürüme deneyimi anlamında en zengin altlığı bu rota sunmaktadır. Ayrıca deniz yoluyla vapurdan ve kent içine Kemeralına sapma imkanları da yine rotanın başlangıcında dikkat çekmektedir.	Çizgisel bir deneyim sunan rota boyunca parklar ve kentsel boşluklar net bir şekilde algılanmadığı için, yürümeye devam etme gerekliliği deneyimi ve kendilemeyi etkilemektedir. Cadde boyunca ara sokaklara sapma olanağı bulunmaktadır. Şemsiyeli Sokak ve Sanat Sokağı bunlardan en önemlileri.

Psikocoğrafi haritanın altlığını salt fiziksel yapıdan ibaret değildir; fiziksel olanın psikolojik ve sosyolojik olanla etkileşimiyle, gündelik rutinlerin ve spontane gelişen karnavalesk durumların çakışmasıyla kendi tarihselliği içinde, kolektif hayal gücü ve hafıza eşliğinde ve mekânsal katmanları ile inşa edilir. Bu çalışmada İstanbul, Ankara, İzmir, Van örneklerinde kent merkezinde sokak-park ve meydanların karşılıklı etkileşimlerinin morfolojik olarak nasıl farklılaştığı ve kentin ritmiyle birlikte çeşitlenen fiziksel örüntünün psikolojik kurgulara nasıl altlık oluşturduğu soruları irdelendi. Çalışmada seçilen dört ana kamusal mekân örüntüsü fiziksel, psikolojik ve deneyimsel morfolojik boyutları ile psikocoğrafi harita ve deneyimlere nasıl altlık oluşturdukları karşılaştırıldığında tablo 3'te de gösterildiği gibi, farklı fiziksel, psikolojik ve deneyimsel bütünlüklere sahip olduğu gözlemlendi. Toplanacak farklı zihin haritaları ve yapılacak derinlemesine psikocoğrafi analizlerle bu karşılaştırmalar derinleştirilecek ve burada yapılan pilot çalışmanın ötesinde kent merkezlerinin gözden kaçan ruhuna ve tasarım-algı ikiliğinin bu noktadaki etkisine dair daha derinlikli bilgi elde edilebilecektir.

Kaynaklar

- Bildiri Metni: Kentte Bedenin Oluşturduğu Ev. (9.9.2011). <http://www.depolarla.blogspot.com>, *Kentsel Konut, Yeniden Bugün, İstanbul Konulu Mimari Tasarım Stüdyosu Çalışma ve Depolama Alanı*.
- Boz, M. & Kubat, A. S. (2019). *Başkent Ankara'nın iki simgesel örnek üzerinden morfolojik analizi. "DeğişKent" Değişen kent, mekân ve biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, İstanbul, Türkiye*.
- Can, I., Çil, E., Yaylalı Yıldız, B., Kılıç Çalğıcı, P., & Velibeyoğlu, K. (2013). *Morphological analysis of the transformations of Konak Square in Izmir*. In 9th International Space Syntax Symposium, SSS 2013. Sejong University Press.
- Canzen, M. R. G. (1969). *Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis*. London: Institute of British Geographers Publication 27, 2nd edn., Institute of British Geographers.
- Covery, M. (2011). *Psikocoğrafya: Londra Yazıları*. Kalkedon Yay.
- Debord G. (1955). *Introduction to a critique of urban geography [translated by Ken Knabb]*. Les Nevres Mues, *Situationist International Anthology. Bureau of Public Secrets*, 2006 (revised and expanded edition).
- Göregenli, M. (2010). *Çevre psikolojisi – insan mekân ilişkileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İlkay, Y. (2007). *The political struggle on and at public space: The case of Kızılay Square* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ).
- İlkay, Y. (2016). *(Re)Production and appropriation of open public spaces: Representational moments for urban green in Ankara*. Yayınlanmamış doktora tezi, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı.
- İlkay, Y. (2018). *Liveliness pattern of Van city centre (Bazaar) from the viewpoint of flâneur/flâneuse: spatial topology of two main axes with open and green areas*. Cultural landscape of Van, Turkey (e-book), 12. bölüm, [Editörler: Gökçen Firdevs Yücel Caymaz ve Bilge Işık], s. 168-183. İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- İlkay, Y. (2021). *Planlamada Psikocoğrafya: Beden, kent ve yürüme edimi çerçevesinde yeni bir metodoloji inşası*. KBAM, Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 8.Sempozyumu, 2-3-4 Aralık 2021, Konya, Türkiye.
- İlkay, Y. (2022). Evaluation of psychogeography in planning as a new spatial methodology via 'walking body'. *Geographies, Planning & Tourism Studios*, 2(2):107-118. <https://doi.org/10.5505/gpts.2022.29392>
- Jiang, B. ve Omer, I. (2007). Spatial topology and its structural analysis based on the concept of simplicial complex. *Transactions in GIS*. 11(6), s.943-960.
- Kelly F. (2020). 'Hurry up please, it's time!' A psychogeography of a decommissioned university campus. *Teaching in Higher Education*, 25(6), 722-735. <https://doi.org/10.1080/13562517.2020.1746263>
- Lefebvre, H. (1991). *Production of Space*, Blackwell.
- Lynch, K. (2010). *Kent İmgesi*, Türkiye İş Bankası Yayınları/Kültür Yayınları.
- Özgen, N. (2020). *Davranışsal coğrafyada temel kavramlar*. Davranışsal coğrafya, Özgen N. ve Coşkun S. (Ed.), pp. 1-51. Pegem Yayınları.
- Özkan Özbek, M. (2021). Tarihsel Süreçlerde Taksim Meydanı ve Beyoğlu Bölgesinin morfolojik evrimi ve sentaktik analizleri. *Tasarım Kuram*, 17(32), 35-54. <https://doi.org/10.14744/tasarimkuram.2021.83435>

- Ratti, C. (2004). Urban Texture and Space Syntax: Some Inconsistencies. *Environment and Planning B: Planning and Design*. Volume 31, s.000-000.
- Sarı, J. (2013). *Kenti deneyimleme aracı olarak psikocoğrafya*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.
- Seamon, D. (2013). *Place attachment and phenomenology, the synergistic dynamism of place*. Place attachment, (der. Manzo & Wright). Routledge.
- Simonsen, K. (2005). Bodies, sensations, space and time: the contribution from Henri Lefebvre. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 87:1, pp. 1-14. DOI: 10.1111/j.0435-3684.2005.00174.x
- Şahin Yeşil, S. (2016). *Psikocoğrafya ve bir şehir gezgininin anıları*. Monograf / Edebiyat Eleştirisi Dergisi, 2016/5, 124–149. <http://monografjournal.com/sayilar/5/psikocografya-ve-bir-sehir-gezininin-anilari.pdf>
- Ünlü, T. (2019). *Mekânın biçimlendirilmesi ve kentsel morfoloji*. “DeğişKent” Değişen kent, mekân ve biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, İstanbul, Türkiye.
- Yorgancıoğlu D., & Çolak I. (2020). Bedensel deneyime dayalı yer bilgisinin yeniden yapılandırılması için bir yöntem irdelemesi: Deneyimsel harita. *Megaron*, 15(1), 126-137. <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2020.80269>